

NÁROD SOBĚ PASIVNÍ PRAKTICKÉ STABILIZOVÁNÍ 1851-1884-ČEŠI A SLOVÁCI

E-book o tom, jak se formoval společný stát Čechů a Slováků

27. LISTOPADU 2022

JANA MAŠKOVÁ

www.astrojinak.com, www.astrojinak.cz, www.janamaskova.cz, astrojinak2022@seznam.cz

KORESPONDENCE – T.G.Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r.1918)

Éra Bachova absolutismu

K-TGM+SLO-str.10/ Éra Bachova absolutismu vrátila zdánlivě česko-slovenské vztahy do čistě jazykové a literární polohy. V čase, kdy neexistovaly ani individuální občanské svobody a kdy celá říše byla řízena z Vídně, byla otázka politických práv jednotlivých národů a s ní spojený problém vytvoření autonomních národně-politických celků neaktuální.

Návrhy na zavádění bibličtiny a češtiny na Slovensku

K-TGM+SLO-str.10/ Návrhy na zavádění bibličtiny a češtiny do školství a správy na Slovensku byly ovšem v této době již vývojem dávno překonány.

Politický charakter česko-slovenského vztahu

K-TGM+SLO-str.10/ Těžiště česko-slovenského vztahu již nemohlo mít jazykový, ale politický charakter.

Rok 1860 – Pád Bachova absolutismu

K-TGM+SLO-str.10/ To se naplno ukázalo ihned po pádu Bachova absolutismu r.1860. Zároveň se však ukázalo i to, co bylo vlastně zřejmé již v r.1848, totiž inkompabilita (nesourodost, vzájemná neslučitelnost) českého a slovenského politického programu (KOVÁČ,D. Slováci, Česi, dejiny. Bratislava 1997, str..35)

Český a slovenský národní program

K-TGM+SLO-str.10/ Český národní program ... vycházel z tzv. historického práva, zatímco slovenský národní program z práva přirozeného.

Podstata českého státního práva

K-TGM+SLO-str.10/ Podstatu českého státního práva by bylo možno formulovat takto: čeští stavové si r.1526 ze svobodné vůle zvolili za svého panovníka rakouského arciknížete Ferdinanda. Habsburkové se tak dostali sice na český trůn, to však neznamená, že by tím skončila politická samostatnost českého království, které i po r.1526 existovalo – společně s Uhrami – ve spojení s rakouskými zeměmi v personální unii.

Události po Bílé hoře a další historické události

K-TGM+SLO-str.10/ Ani události po Bílé hoře r.1620, ani postupné zrušení většiny českých státních úřadů za Marie Terezie a tím i zvláštního postavení českých zemí neznamená promlčení práva českých zemí na samostatnost. Česká politická reprezentace se snažila prosadit toto tzv. české státní právo v rámci monarchie.

Čechy, Morava a Slezsko

K-TGM+SLO-str.10/ Konkrétně měla věc vypadat v praxi asi tak, že jednotlivé historické celky (příčemž země koruny, tj. Čechy, Morava a Slezsko měly v zásadě tvořit jeden celek) by byly víceméně samostatné a pouze nezbytné věci se měly řešit společně s ostatními zeměmi monarchie.

Slovenský program

K-TGM+SLO-str.10/ Slovenský program naproti tomu vycházel z práva přirozeného: Slováci, ačkoliv žijí v Uhrách, nejsou Maďaři, ale svébytný a odlišný národ, pročez mají nárok na určitou formu vlastní státnosti. S českým státním právem neměli Slováci společného nic a nezajímalo je.

20.říjen 1860 – Diplom císaře Františka Josefa I.

K-TGM+SLO-str.10/ Diplom císaře Františka Josefa I. z 20.října 1860 hovořil o uznání národních a historických individualit. ⁽¹⁶⁾DČSD, str.228-229)

26.únor 1861 – Schmerlingova ústava

K-TGM+SLO-str.10-11/ Ovšem Schmerlingova ústava z 26.února 1861 se od těchto principů již značně odchýlila. Ústava sice platila pro celou říši, je v ní však již možno vyzorovat rozdílný přístup k řešení vztahu k Uhrám a ostatním částem monarchie... Schmerlingova ústava ... rezignovala na jakékoliv pokusy o vytvoření nějakého státního rakouského politického národa. Přiznala tak, že říše je mnohonárodnostním státem. Jednotlivým národnostem měla být dána možnost autonomního kulturního a jazykového vývoje. S ohledem na již v r.1861 zvláštní postavení Uher se tento program ovšem mohl nakonec realizovat jen v západní, „rakouské“ části monarchie.

Český a slovenský program po dvanácti letech

K-TGM+SLO-str.11/ Tak jako nebyl český a slovenský program realizovatelný v podmínkách revoluce 1848, tak nebyl realizovatelný ani po obnovení ústavnosti v Rakousku o dvanáct let později, a to ze stejných důvodů. Události 60.let byly vlastně jakýmsi opakováním toho, co se stalo již v r.1848. Češi se domáhali zvláštního postavení v říši peticemi a memorandy o historickém právu, a nakonec po vzoru Maďarů pasivní resistencí, tedy opuštěním říšské rady. Slováci se vrátili ke svému státoprávnímu programu z r.1848 založenému na přirozeném právu.

7.červen 1861 Celonárodní shromáždění v Turčianském Svätém Martině

K-TGM+SLO-str.11/ Na celonárodním shromáždění v Turčianském Svätém Martině 7.června 1861 byly schváleny nové, v porovnání s r.1848 značně umírněnější slovenské státoprávní požadavky známé jako Memorandum národa slovenského. Slovenské etnické území mělo být vytýčeno jako tzv. Okolie s vlastním školstvím, správou, slovenština měla být uznána za úřední jazyk ⁽¹⁸⁾ DSNIŠ I., dokument 110, str.338-343). Oproti r.1848 zde tedy chyběl požadavek samostatného zákonodárského sněmu. Uherský sněm, kterému bylo memorandum určeno, o něm nakonec v plénu vůbec nejednal.

6.prosinec 1861 – Návrh podán císaři

K-TGM+SLO-str.11/ Přepřacovaný návrh memoranda byl 6.prosince 1861 podán také císaři, ⁽¹⁹⁾DSNIŠ I., dokument 112, str.348-357) ovšem bez úspěchu.

Léto 1866 – Prohraná válka s Pruskem

K-TGM+SLO-str.11/ Po prohrané válce s Pruskem v létě roku 1866 se vládnoucí kruhy ve Vídni rozhodly urychleně uzavřít kompromis s maďarskými liberály, o kterém se uvažovalo už od roku 1865. Na území dosavadního Rakouského císařství vznikly v roce 1867 dva státy s neúplnou suverenitou, které byly spojeny osobou panovníka, zahraniční politikou, obranou a měnou, přičemž obě části tvořily celní unii (²⁰)Zákon č.146/ 1867 ř.z.ze dne 21.12.1867. Uherský sněm schválil vyrovnání jako zákonný článek č.XII/ 1867)

Rakousko-uherské vyrovnání

K-TGM+SLO-str.11-12/ Rakousko-uherské vyrovnání v praxi znamenalo, že v obou částech se bude realizovat odlišná národnostní politika. V Předlitavsku mělo být pokračováno ve směru nastoupeném už Schmerlingovou ústavou z roku 1861, a vlastně již revolucí v letech 1848-1849, tedy ponecháním jednotlivým národům možnosti kulturního rozvoje. Základní zákon o všeobecných právech státních občanů z 21.prosince 1867 (²¹/ Zákon č.142/ 1867 ř.z.Viz též DČSD, str.239-240), tvořící s dalšími zákony schválenými téhož dne tzv. prosincovou ústavu, říkal v par.19 výslovně:

„Všichni národové v státě mají rovné právo, a každý národ má neporušitelné právo chovat a vzdělávat národnost a řeč svou.

Rovné právo všech zemí

K-TGM+SLO-str.12/ Rovné právo všech zemí obvyklých řečí ve škole, úřadě a v životě veřejném od státu se uznává. V zemích, v kterých bydlí několik národů, zřízena bude veřejná učiliště tím způsobem, aby se každému národu dostalo náležitých prostředků, vzdělávat se ve své řeči, aniž by byl kdo nucen učit se druhému jazyku zemskému.“

Prosincová ústava

K-TGM+SLO-str.12Prosincová ústava také zachovala určitou autonomii zemí tak, jak ji zakotvila již Schmerlingova ústava z roku 1861.

Češi v Předlitavsku

K-TGM+SLO-str.12/ Češi v Předlitavsku měli v zásadě možnost národnostně se rozvíjet bez větších omezení. Postupně získali vlastní školy všech stupňů, částečně byla počestěna správa, doménou českého živlu se stala samospráva (²²)HLAVAČKA,M. Zlatý věk české samosprávy, Praha 2006, str.16-36). Byť němčina jakožto jazyk dvora... udržela výsadní postavení, o nějakém kulturně-jazykovém útisku Čechů v Rakousku (ve smyslu státní politiky) hovořit nelze.

Rok 1880 – Stremayerova nařízení v Čechách

K-TGM+SLO-str.12/ Naopak, v r.1880 tzv. Stremayerovými nařízeními v Čechách (²³/ Nařízení č.14/ 1880 zemského zákoníku českého (z.z.č.) a na Moravě (²⁴/ Nařízení č.17/ 1880 zemského zákoníku moravského (z.z.m.) byly čeština a němčina výslovně zrovnoprávněny jakožto vnější úřední jazyky, tedy jazyky používané při jednání státní správy s občany.

Národnostní zákon v Uhrách

K-TGM+SLO-str.12/Naproti tomu v Uhrách národnostní zákon č.44/ 1868 vyhlášoval všechny občany Uher za příslušníky „uherského politického národa“... a maďarštinu za výhradní státní a úřední jazyk. Zákon sice uznával, že uherský politický národ je tvořen více etnickými národnostmi a dával jim v teorii i určitá jazyková a školská práva na úrovni obcí a žup, ^{(25/} DŠNIŠ, I, dokument 114, str.360-366) v praxi však došlo k násilné maďarizaci s cílem změnit etnický charakter obyvatelstva Slovenska.

Školská politika

K-TGM+SLO-str.12/ Prostředkem tohoto snažení byla zejména školská politika, tedy likvidace slovenských středních škol a postupné pomaďaršťování škol obecných, včetně církevních, dále likvidace slovenských kulturních institucí a jejich nahrazování institucemi maďarskými a konečně změna historického vědomí a jeho fixace na rovnici uherský=maďarský, maďarský=uherský. Zatímco určitou manifestaci slovenské etnicity na poli kulturním a jazykovém byly maďarské vládnoucí elity především na počátku ještě ochotny tolerovat, proti vytváření slovenského politického programu se postavily všemi dostupnými prostředky ^{(26/} HALÁSZ,I. Tzv.lojální Slováci v dualistickom Uhorsku („dobří Slováci“, „úradní Tóti“, uhorskí vlastenci, maďaróni a tí druhí... In Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18.-20.storočia/ Regionális és nemzetiségű identitásformák a 18.-20.századi magyar és szlovák történelemben. Š.Šutaj; L.Szarka (eds.), Prešov 2007, str.102)

Český a slovenský politický program po rakousko-uherském vyrovnání

K-TGM+SLO-str.12/ Rakousko-uherským vyrovnáním se český a slovenský politický program od sebe ještě více vzdálily. Cílem české politiky, které dominovali staročeši vedení Františkem Palackým a Františkem Ladislavem Riegrem, bylo prosazení českého historického práva, tedy – jinak řečeno – přeměna dualismu v trialismus, anebo alespoň jakýsi subdualismus. Česko-rakouské vyrovnání, známé jako tzv. Fundamentální články ^{(27/} DČSD, str.249-253), se téměř podařilo realizovat na podzim r.1871. proti schválení česko-rakouského vyrovnání (Moravy a Slezska se to netýkalo) se ovšem tehdy kromě Němců postavili právě Maďaři, resp. přesněji uherská vláda ^{(28/} URBAN,O. Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, str.255)

Čeští politici

K-TGM+SLO-str.13/ Čeští politici pochopili, že případné vyrovnání bude v budoucnu možné jen se souhlasem Vídně a Budapešti. Jestliže česká politika operovala historickým právem, musela resignovat na Slovensko. Této resignaci napomáhala i to, že – viděno očima českých politiků – Slováci se „odtrhli od Čechů“ tím, že začali používat svůj vlastní jazyk. Kromě toho, Maďaři při prosazení svého vyrovnání roku 1867 vycházeli rovněž z historického práva, přičemž jejich argumenty byly obdobné s těmi, které předkládala česká reprezentace. Zpochybňování těchto argumentů z české strany automaticky zpochybňovalo i argumenty české.

Rok 1880 – Rieger v Budapešti

K-TGM+SLO-str.13/ V roce 1880 navštívila Rieger Budapešť. Maďarským politikům dal najevo, že Češi se zajímají o Slovensko jen v kulturním ohledu a respektují celistvost uherské koruny ^{(29/} KOVÁČ,D.C.D.,str.48)

„Historické právo“ do r.1918

K-TGM+SLO-str.13/ I když „Historické právo“ zůstalo v programu české politiky až do r.1918 (až na sociální demokracii), v praxi nakonec od něj česká politika ustoupila. Mladočech E.Grégr již v r.1876 otevřeně prohlásil, že návrat k fundamentálkám pokládá za nemožný, „hlavně od té doby, co Německo je sjednoceno s největší vojenskou mocí v Evropě“. (30/ Citováno dle KŘEN, J Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918. 2.vyd., Praha 1990, str.205)

Nerealizovatelnost česko-rakouského vyrovnání

K-TGM+SLO-str.13/ Avšak nerealizovatelnost česko-rakouského vyrovnání si uvědomovali i jeho konstruktéři – konzervativní Staročesi a setrvávání v pasivní opozici bylo vedeno spíše osobními ohledy k tvůrci státoprávního programu Františku Palackému. Po jeho smrti r.1876 se i Staročesi (národní strana) pod vedením Františka Ladislava Riegra byli ochotni vrátit do zákonodárných sborů – nejprve zemských a potom i říšských – a pokusit se o prosazení svých požadavků trpělivou aktivistickou („drobečkovou“) politikou.

Politika „drobné práce“

K-TGM+SLO-str.13-14/ Tato politika „drobné práce“ nakonec přinesla své úspěchy v tom smyslu, že do devadesátých let se plně zformoval český politický národ, který měl všechny atributy rozvinuté občanské společnosti. Od podobné společnosti např. v Německu či ve Francii se Češi (pomineme-li rozdíly kvantitativní) lišili právě jenom tím, že neměli vlastní stát.

Použitá literatura a zdroje:

Kniha „KORESPONDENCE – T.G.Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r.1918)“ – kolektiv autorů-
kód K-TGM+SLO-číslo stránky/